

DEPOT NÁRAMKOV Z NITRIANSKYCH SUČIAN, OKR. PRIEVIDZA¹

Ladislav VELIAČIK

VELIAČIK, Ladislav. A hoard of bracelets from Nitrianske Sučany, Prievidza district. The find complex comes from a mountainous environment of Central Slovakia settled by the bearers of the Lusatian Culture. It comprised four decorated bar bracelets which were bound together with a bronze wire in two spots and according to the preserved remains, they were originally wrapped in a small leather bag. The finds belong to a unique type of bracelets with circular shape and cross-section. The finds from Slovakia, especially with the emphasis on the variable decoration, can be divided into six variants. Bracelets of first two variants are represented in the analyzed hoard and they also belong to the most frequent variants in the central European environment. As a whole, the analyzed type of bracelets is one of the chronologically less sensitive types, with the main period of occurrence from stage Ópalyi to the end of the later stage of the Urnfield Cultures (BC2/BD1-HA1). From the aspect of geographical distribution, the concentration of finds in the upper Tisza region is significant; it also includes finds from southeastern Slovakia. Another group of finds from the Lusatian Culture territory in Central and Northern Slovakia is considered a result of intense contacts with the territory of older southeastern Urnfield Cultures and the local hoards do not only suggest possible routes of communication, they can be seen as votive artifacts related to cultic places and rituals.

Keywords: Slovakia, late Bronze Age, rod bracelet;

Kľúčové slová: Slovensko, mladšia doba bronzová, náramok tyčinkový;

ÚVOD

Sprostredkované cez viaceré osoby sa autorovi podarilo získať na odborné spracovanie inventár menšieho depotu, ktorý pochádza z katastra obce Nitrianske Sučany, okr. Prievidza. Nález bol objavený pomocou detektora kovov na južnom svahu a necelý 1 km od vrcholu kopca Malý Rokoš (953 m n. m.) v masíve Strážovských vrchov. Chudobné informácie o nálezovej situácii možno ešte doplniť o tvrdenie, že z okolia Rokoša pochádzajú ďalšie početné kovové predmety z praveku a včasnej doby historickej.

Analyzovaný depot tvoria štyri tyčinkové náramky, ktoré boli uložené na seba a spolu zomknuté na dvoch miestach tenkým bronzovým drôtom. Na dvoch stredných náramkoch sa zachovali pásy kože, na jednom mieste s preliačením medzi nimi, čo dokladá, že predmety boli spolu zabalené v menšom koženom vaku (obr. 1). K nálezu ešte patria drobné kúsky kože a menší zlomok drôtu.

OPIS NÁLEZOV

1. Tyčinkový náramok okrúhleho tvaru i prierezu s nerovnomerne zúženými a rovno useknutými koncami tesne pri sebe. Silne ošúchaný povrch, ktorý vznikol intenzívnym používaním, spôsobil zlú zachovalosť rytej výzdoby na prevažnej časti predmetu. Zachovali sa len zvyšky husto rytých, priečných rýh; Ø 7,4 × 7,2 cm, max. Ø tyčinky 0,8 cm, hmotnosť

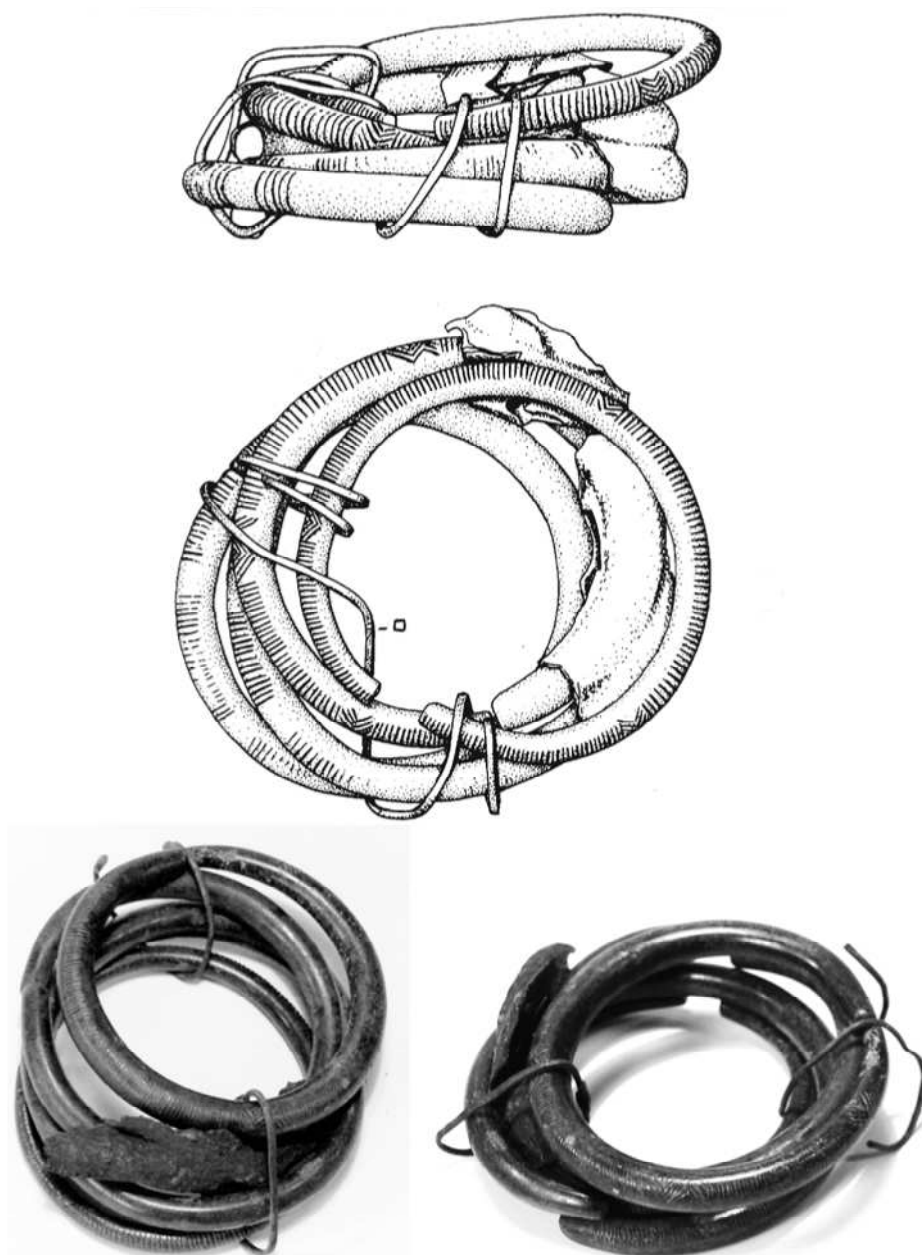
¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia vedeckého projektu VEGA MŠ SR a SAV č. 2/0091/16: „Slovensko v dobe bronzovej - križovatka súvekých európskych civilizácií“.

74 g (obr. 2: 1).

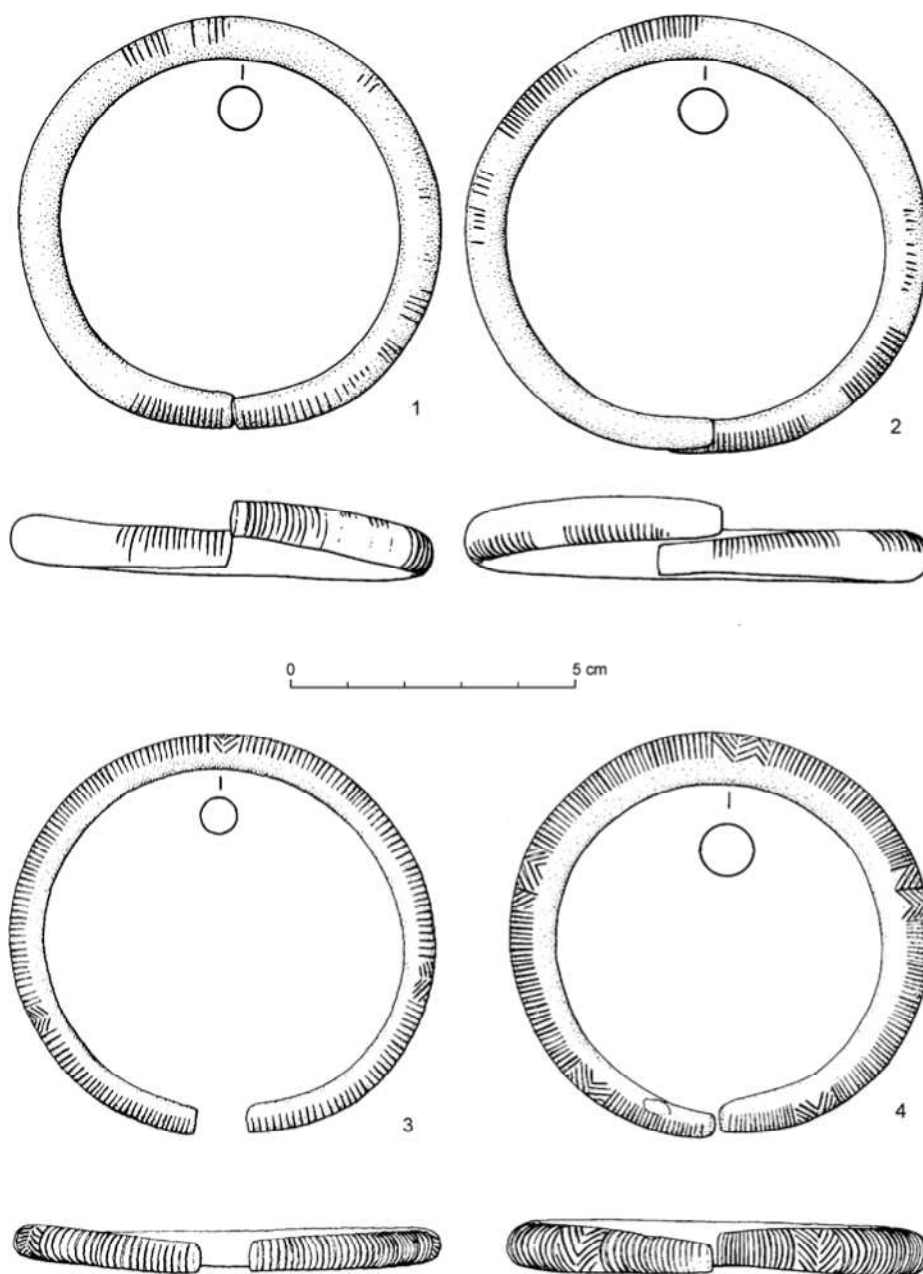
2. Podobný tyčinkový náramok okrúhleho tvaru i prierezu, s mierne sa zužujúcimi, rovno useknutými koncami preloženými cez seba. Po obvode, na silne ošúchanom povrchu sa zachovali len zvyšky rytej výzdoby priečnymi ryhami s náznakmi ich radenia do skupín; $\text{Ø } 8,1 \times 7,6 \text{ cm}$, max. Ø tyčinky 0,8 cm, hmotnosť 89 g (obr. 2: 2).

3. Otvorený tyčinkový náramok okrúhleho tvaru i prierezu, so zužujúcimi sa a rovno useknutými koncami. Po celom obvode zdobený skupinami husto rytých priečných rýh, na troch miestach oddelených viacnásobnými, vetvičkovo usporiadanými ryhami. $\text{Ø } 7,4 \times 7,0 \text{ cm}$, max. Ø tyčinky 0,6 cm, hmotnosť 42 g (obr. 2: 3).

4. Masívny tyčinkový náramok okrúhleho tvaru i prierezu s nerovnomerne zúženými a rovno useknutými koncami tesne pri sebe. Po celom obvode zdobený skupinami husto rytých priečných rýh, na piatich miestach oddelených vetvičkovo lomenými líniami. $\text{Ø } 7,3 \times 7,1 \text{ cm}$, max. Ø tyčinky 0,9 cm, hmotnosť 84 g (obr. 2: 4).

Obr. 1. Nitrianske Sučany. Depot bronzových náramkov. Kresba: Z. Nagyová, foto: L. Veliačik

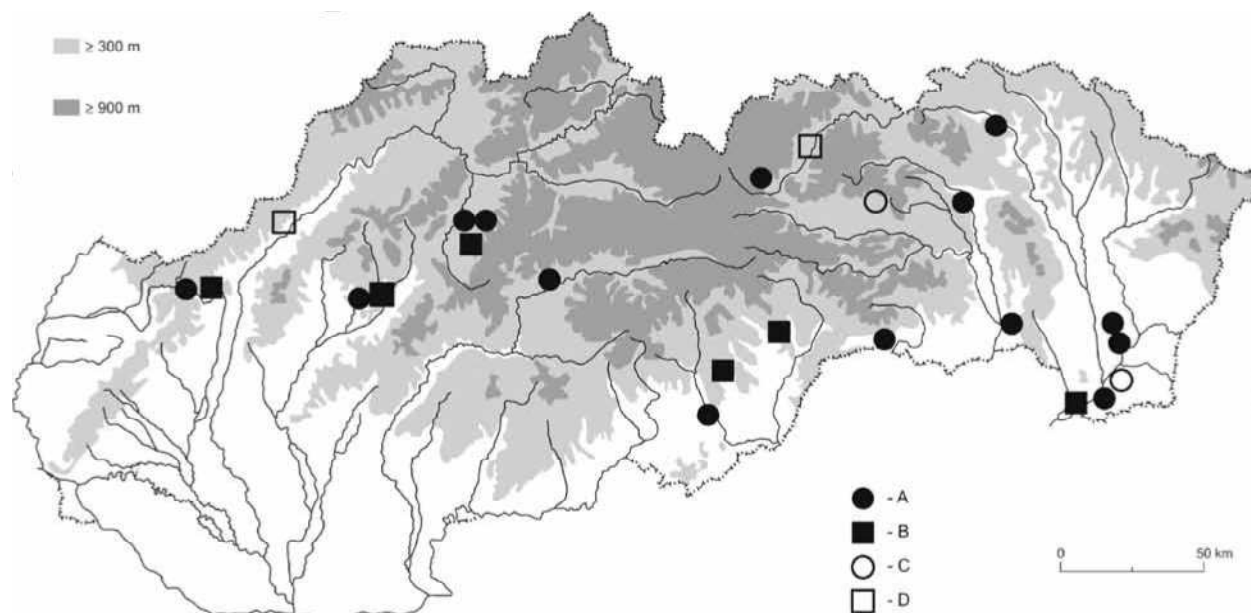

Obr. 2. Nitrianske Sučany. Tyčinkovité náramky. Kresba: Z. Nagyová

TYPOLÓGIA PREDMETOV

Obsah depotu tvoria výlučne tyčinkové náramky zhodného základného typu, pre ktorý je charakteristický okrúhly tvar, pomerne masívna tyčinka okrúhleho prierezu a spravidla bohatá rytá výzdoba, ktorej východiskový prvok predstavujú rôzne veľké, po celom obvode viac-menej symetricky rozmiestnené skupiny priečných rýh. Typickým znakom tiež zostávajú postupne sa zužujúce, rovno useknuté a spravidla nezdobené konce, ktoré sú buď preložené cez seba, alebo tesne pri sebe. Pri ďalšom typologickom členení je zohľadnená aj variabilná úprava koncov a vo výzdobe kompozícia ďalších prvkov rytého ornamentu. Špecifickým znakom je prípadný výskyt náramkov analyzovaného typu vo veľkých sériách, ich eventuálne reťazovité spojenie i prípady, že tvoria jediný druh inventára v depotoch. Zdôrazňujem, že v tomto príspevku nie sú predmetom analýzy nezdobené nálezy, príbuzne exempláre oválneho tvaru, ani podobné kruhy s priemerom presahujúcim 9 cm, pri ktorých sa predpokladá odlišná funkcia.

S prihliadnutím na vyššie spomenuté typologické znaky a variabilné prvky rytej výzdoby je možné početné slovenské nálezy tejto typologickej skupiny rozdeliť do šiestich variantov. Na tomto mieste podrobnejšie charakterizujem len prvé dva varianty, do ktorých možno včleniť aj nálezy z depotu z Nitrianskych Sučian. Kvôli previazanosti nálezov v spoločnom výskyte v slovenských hromadných nálezoch s dopadom aj na riešenie chronologických otázok sa stručnejšie zmienim aj o ostatných štyroch variantoch.

Obr. 3. Výskyt nárámkov okrúhleho tvaru a prierezu variantov 1 a 2 na Slovensku.

A – nárámky variantu 1 v depotoch; B – nárámky variantu 2 v depotoch; C – ojedinelé nálezy variantu 1; D – ojedinelé nálezy variantu 2. Autori: M. Kunová, L. Veliačik

1. K prvému variantu, ktorý možno z hľadiska výzdoby vnímať aj ako základný či východiskový, patria nárámky s vyššie opísanými typologickými znakmi a s konštantným zvýraznením povrchu nárámkov výzdobou rôzne veľkými skupinami priečných rýh, bez ustálenej kombinácie s iným ornamentom. Na nálezoch tohto variantu sú skupiny priečných rýh navzájom oddelené, spravidla len nevelkými, voľnými plochami. Z územia Slovenska evidujeme takmer 40 exemplárov, ktoré pochádzajú zo 14 depotov (obr. 3) a ďalších zberových či ináč bližšie neidentifikovaných druhov nálezísk. Patria sem aj dva exempláre zo zverejňovaného depotu z Nitrianskych Sučian (obr. 2: 1, 2) s najpočetnejšími a blízkymi paralelami, napr. v dvoch depotoch z Blatnice (depot II/1879 – *Gallus/Horváth* 1939, 20-24, tab. XXVI: 5-17; depot III – *Veliačik* 2004, 58, obr. 3: 4, 6, 7, 9-11) či v nedávno publikovanom hromadnom náleze z Moštenice (*Novotná/Kvietok* 2015, 213, obr. 7; 8; tab. II: 1-12). Pozoruhodná jednota typologických znakov i ustálenej rytej výzdoby je na slovenských nálezoch narušená len zriedkavými odchýlkami so šikmým priebehom rýh vo vnútorných skupinách, napr. v spomenutom depote II/1879 z Blatnice (tab. I: 1) a ďalšom zo Zádiela (*Bárta/Veliačik* 1977, obr. 5: 8) či lemovaním koncových skupín krátkymi horizontálnymi ryskami (*Nová Lesná*, tab. I: 2). Obidva výzdobné prvky sú však na okolitom stredoeurópskom území bežným ornamentom nárámkov tohto typu a sú príležitostne vyčleňované do špecifických ornamentálnych vzorov v pestrej škále rytej výzdoby analyzovaného typu (napr. *Kobaľ* 2000, 56n.; *Mozsolics* 1973, 56-60, obr. 6).

Na hodnotenom druhu bronzovej industrie sa v odbornej literatúre pri hľadaní typologicko-chronologických špecifik, alebo možných alternatív ich praktickej funkcie v poslednom období sleduje, okrem škály výzdobných prvkov, aj počet skupín s priečnymi ryhami

a hmotnosť jednotlivých exemplárov. Na slovenských nálezoch prvý znak silne kolíše, keďže počet skupín rýh na jednom exemplári sa v zistiteľných prípadoch pohybuje od piatich do pätnásť, aj keď jasne dominujú náramky so siedmimi (10x) a deviatimi skupinami (9x). Aj tento údaj skresľujú torzovité a silne opotrebované exempláre, čo platí aj pre oba náramky tohto variantu v depote z Nitrianskych Sučian. Ešte väčšie rozdiely zaznamenávame v hmotnosti náramkov, ktorá v meraných prípadoch kolíše od 33 po 89 g.

2. Ďalšie dva náramky z Nitrianskych Šurian (obr. 2: 3, 4) rozšírili počet druhého variantu na 16 exemplárov, pritom však len polovica z nich (vrátane dvoch zlomkov) pochádza z depotov, ďalšie sú evidované ako ojedinelé nálezy, nálezy z neznámych lokalít a v jednom prípade predpokladáme ich pôvod zo žiarového hrobu. Na jeho zástupcoch je už evidentná snaha pokryť ornamentom celý povrch náramkov. Voľné plochy, aj to výnimočne, zostávajú len na hladkých koncoch a skupiny husto rytých priečných rýh sú oddelené len stĺpkovito radenými ryskami (*Budinský-Krička 1970*, obr. 9: 24), lomenicou alebo vetvičkovým ornamentom (tab. I: 4, 5), ktorý na exemplári z Viničiek je radený horizontálne. Aj keď použité výzdobné prvky sú konštantné, práve na nálezoch tohto variantu je evidentná rozmanitosť v detailoch aplikovanej výzdoby. Počet skupín priečných rýh, ako základného ornamentu, aj tu kolíše od troch do jedenásť.

3. V rámci celej analyzovanej skupiny náramkov okrúhleho tvaru i prierezu tyčinky, boli len v jedinom prípade dôvodom pre vyčlenenie samostatného variantu, typologické odchýlky, ktoré predstavujú zahrotené konce náramkov. Zo Slovenska evidujeme 15 náramkov z troch depotov a jedného nálezu asi z pohrebiska, pričom z Blatnice (*Veličik 2004*, obr. 3: 1, 3-12) pochádza 11 kusov s koncami silne preloženými, zatiaľ čo ostatné štyri náramky tohto variantu sú otvorené (tab. I: 7).

4. Najmenej početný (7) je ďalší variant na ktorom sú už voľné plochy medzi skupinami priečných rýh rozčlenené diagonálami. V tvare písmena X vedené ryhy sú spravidla jednolíniové, nechýba však ani ich výnimočné znásobenie a doplnenie vnútornými skupinami šikmých rýh (tab. I: 6). V tomto prípade pochádzajú náramky výlučne zo štyroch hromadných nálezov.

5. Druhý najpočetnejší variant tvoria náramky, ktoré sa vyznačujú všetkými zdôraznenými typologickými znakmi, výzdobu však tvorí súvislé priečne ryhovanie, spravidla s výnimkou hladkých koncov. V samotnej rytej výzdobe existujú rozdiely v jej aplikácii, keďže okrem hustého ryhovania sa vyskytujú aj exempláre s hlbšími ryhami, prípadne až vrúbkami. Z hľadiska výskytu predstavujú nálezy tohto variantu značne nevyrovnanú skupinu, keďže väčšinu z 19 exemplárov tvoria ojedinelé nálezy a málo reprezentatívne je ich zastúpenie v depotoch (tab. I: 3).

6. Posledný variant tvorí 20 náramkov s bohatou rytou výzdobou, ktoré pochádzajú zo 14 depotov. Okrem masívnej tyčinky okrúhleho prierezu zostávajú typickým znakom nezdobené konce, ktoré sa však zužujú výraznejšie a sú tesne pri sebe. Vo výzdobe sa uplatnili všetky, pri predchádzajúcich variantoch spomenuté významnejšie prvky ornamentu, nezmenené však zostáva základné členenie povrchu skupinami priečných rýh a hladké konce. Pôvodné medziplochy sú ďalej členené diagonálami, ktoré, ako nový výzdobný prvok, najčastejšie vymedzujú štyri trojuholníky vyplnené šrafovaním (tab. I: 8). Tieto základné prvky sú navyše príležitostne dopĺňané bočným lemovaním koncových skupín priečných rýh, vetvičkovým ornamentom či lomenicou. Len výnimočne sa k nim pridružujú kolmo i šikmo naklonené, ryskami vyplnené stĺpce, prípadne samostatné šrafované trojuholníky (tab. I: 9).

CHRONOLOGICKÁ PRÍSLUŠNOSŤ

Náramky okrúhleho tvaru i prierezu tyčinky s variabilnou rytou výzdobou predstavujú z viacerých stránok dôležitý prejav materiálnej kultúry staršieho obdobia mladšej doby bronzovej na rozľahlom stredoeurópskom území. Treba zároveň hneď poznamenať, že, žiaľ, chronologicky aj menej citlivý, keďže samé o sebe neznamenajú významnejšiu pomôcku

pre jemnejšiu chronológiu pamiatok zo staršieho obdobia kultúr popolnicových polí. Prvé porovnateľné nálezy sú z územia juhozápadného Slovenska známe už z rozhrania staršej a strednej doby bronzovej v maďarovskej i severopanónskej kultúre (napr. Gajary – *Benkovský-Pivovarová/Chropovský 2015*, tab. 27: B27, B28; 28: hr. 15; Chotín – *Dušek 1957*, 773, obr. 315: 1-5). Veľmi skoro ich nahradil jeden z najvýraznejších typov tyčinkových náramkov kosziderského horizontu, s okrúhlym prierezom i s prevažne okrúhlym tvarom a bohatou výzdobou skupinami priečných rýh v kombinácii s variabilným geometrickým ornamentom s viacnásobnými líniami lomeníc, šrafovaných trojuholníkov a kosoštvorcov. Z pohľadu na analyzovaný typ náramkov iste nie je bez zaujímavosti, že aj prvé obrazce stĺpikovito radených rysiek sa objavili už na niektorých náramkoch z depotov práve tohto horizontu (tab. I: 10, 11).

V ďalšom priebehu strednej doby bronzovej došlo k významnému rozšíreniu typovej škály aj v rámci šperku horných a dolných končatín a jedným z jeho prejavov je aj vznik mnohopočetnej stredoeurópskej skupiny, typologicky pritom jednoduchého typu šperku stredo- a mladomohylových kultúr. Na Slovensku ho najlepšie poznáme z pohrebiska stredodunajskej mohylovej kultúry v Smoleniciach (*Dušek 1980*, 381, tab. II: 10; V: 8-11; X: 12), ale jeho výskyt je zistený aj v hroboch karpatskej mohylovej kultúry a pilinskej kultúry (*Budinský-Krička 1950*, 1-3; *Furmánek 1977*, tab. XV: 8, 12; 1980, 29, tab. 38 D). Charakterizuje ho najmä subtlý a dominujúci oválny tvar a na rozdiel od analyzovaného typu, premenlivý prierez náramkov, zároveň však identická výzdoba skupinami priečných rýh (tab. I: 12), ktoré len ojedinele nahradilo už aj súvislé priečne ryhovanie povrchu, aké nesú neskôr nálezy piateho variantu.

Pre úplnosť je potrebné zmieniť sa aj o treťom blízkom type tejto skupiny nálezov, o masívnych náramkoch oválneho tvaru. Vďaka typologickým obmenám, pestrosti aplikovaného rytého ornamentu a v neposlednom rade aj vďaka dostatku chronologicky dôležitých nálezových celkov významnou mierou prispievajú k sledovaniu vývojovej línie analyzovaného druhu šperku po kosziderskom horizonte (napr. depoty zo Žehry-Dreveníka a Oždian – *Furmánek 1980*, tab. 39; *Furmánek/Novotná 2006*, tab. 44; 45).

Existenciu okrúhlych náramkov už zo strednej doby bronzovej medzi príslušnými slovenskými pamiatkami považujem za spornú, aj keď je už dávnejšie predpokladaná (depot z Blažíc so zástupcami prvého a piateho variantu; *Novotná 1970*, 20, obr. 4). Nakoniec, v čase nepretržite modifikovaných a vylepšovaných periodizačných schém nie je rozhodujúce, či túto alebo aj niektoré ďalšie lokality s archaickým materiálom sprevádzajúcim okrúhle náramky, zaradíme na koniec jednej, alebo na začiatok nasledujúcej časovej etapy (depot VIII z Gemera a depot z roku 1867 z Rimavskej Soboty – *Novotná 1996*, 166; *Paulík 1965*, 41, 42, 63-65, tab. II; III). V stupni BD ich počet však nesporne významne narástol, keďže evidujeme 33 kusov zo siedmich depotov. Situácia je podobná aj pri nálezoch zo staršieho stupňa kultúr popolnicových polí, do ktorého patrí 36 exemplárov z desiatich hromadných nálezov. Aj keď v silne neproporčnom pomere v oboch časových etapách sú zastúpené všetky popísané varianty s výraznou prevahou náramkov variantu 1. V nasledujúcom období výskyt analyzovaného typu náhle končí a až do mladšieho stupňa kultúr popolnicových polí sú datované celky s dvomi exemplármi variantu 6 z depotov z Banky (tab. I: 9) a Viničiek II (*Novotná 1965*, 17-22). V troch depotoch sa spolu vyskytli zástupcovia troch variantov, dva odlišné varianty sa v depotoch objavili až v jedenástich prípadoch. Jedine nálezy variantu 1 sa vyskytli v depotoch spolu s každým z ostatných variantov.

Najsilnejšia koncentrácia náramkov okrúhleho tvaru i prierezu je zistená v severovýchodnom Maďarsku a na Zakarpatskej Ukrajine. V Maďarsku ich *A. Mozsolics (1973, 59)* považuje za nálezy typické pre horizont Ópályi, v ktorom sa vyskytujú vo väčších sériách a s variabilnou výzdobou. Medzi trinástimi vzormi ornamentu rozlíšenými na náramkoch v depote z Beregsurányi sa nachádzajú aj paralely k výzdobe prvých piatich variantov slovenských nálezov, preferencia najčastejších motívov je však mierne odlišná (*Mozsolics 1973*, obr. 8).

Výskyt okrúhlych náramkov pokračuje aj v nasledujúcom horizonte Aranyos, z ktorého sú už známe aj náramky s výzdobou zhodnou s variantom 6 (*Mozsolics 1985*, 64, tab. 157: 13, 14). Podobná situácia je aj na Zakarpatskej Ukrajine, kde v podrobnom typologickom delení J. V. Kobaľa (2000, 56, 57) nachádzame v rámci zodpovedajúcich variantov jeho typu 2B rovnako početné pendanty k slovenským nálezom. Rovnako M. Petrescu-Dîmbovița (1998, 56 nn) zisťuje výskyt zdobených exemplárov z Rumunska (ťažiskovo zo Sedmohradska) v stupňoch BD-HA1, s ojedinelým pretrvávaním nálezov zhodných s variantom 5 a 6 aj v stupňoch HB1 i mladších.

Aj keď v čiastočne odlišnom kultúrnom prostredí sa porovnateľné nálezy a v porovnateľnom čase vyskytujú najmä k variantom 1, 2, 4 v depotoch na Morave (*Kovárník 1998*, 509-523; *Salaš 2005*, 89 nn, tab. 97: 14, 15, 17; 107: 39, 42, 45, 47, 52-54; 214: 170, 177, 178; 260: 79, 86, 88) a v Čechách (*Kytlicová 2007*, 51. tab. 4: A3; 19: A20-32; 36: B8; 57: B5; 158: B9A).

ZÁVER

Veľkosť, tvar a dekór hodnotených predmetov jasne svedčí, že boli okrasou horných končatín a asi skôr subtlých detských či ženských zápästí. O ich častom praktickom používaní svedčia výrazné stopy oteru povrchu s výzdobou i zmeneného prierezu samotnej tyčinky. Na niektorých náramkoch z depotu z Blatnice bolo možné podľa špecifických zmien povrchu určiť, v akom poradí a polohe sa najmenej štyri náramky nosili na jednej ruke. Nakoniec voľné konce náramkov umožňovali úpravu veľkosti podľa potreby jej užívateľa, o čom svedčia exempláre so silne prekríženými koncami až po široko roztvorené. O diferencovanej funkcii šperku končatín vypovedá aj ďalšia veľká skupina podobných, v štúdií nezohľadnených ozdôb, u ktorých s prihliadnutím na veľkosť sa predpokladá, že sa nosili na dolných končatinách, prípadne na paži (*Novotná 2002*, 327-331; *Oždáni/Zachar 2012*, 283).

Z výraznej koncentrácie depotov s okrúhlymi náramkami v hromadných nálezoch na hornej Tise prirodzene vyplýva logický záver o existencii výrobných centier, ktoré sa v tomto regióne, okrem iných druhov bronzovej industrie, zaoberali aj produkciou náramkov vo veľkých sériách. I keď neveľkou súčasťou tohto kultúrno-geografického celku je aj územie juhovýchodného Slovenska s pozorovateľnou kumuláciou hromadných nálezov (obr. 3). Ťažisko výroby náramkov teda treba hľadať na území kultúry Suciú de Sus, či jej pokračovateľa, kultúry Berkesz-Demecser (*Kemenczei 1984*, 28-39). Vzhľadom na bohatstvo bronzovej industrie pilinskej kultúry prekvapuje slabšie zastúpenie okrúhlych náramkov v jej nálezovom inventári zo Slovenska. Je preto nejasné, či ďalšia skupina týchto nálezov na severnom Slovensku je sprievodným znakom prenikania pilinskej kultúry na sever, do podtatranskej oblasti a ďalej do južného Poľska, alebo je už výsledkom miestnej produkcie gávskej kultúry (*Furmánek 2015*, 187-193). Vzhľadom na opísanú situáciu je pomerne nečakaný aj ich výskyt na strednom a severnom Slovensku, kde ich počet v poslednom období významne narástol. V lužickej oblasti a v čase najstaršieho horizontu depotov na tomto území sú zrejme dôsledkom intenzívnych kultúrnych i výmenných stykov s metalurgicky vyspelou oblasťou kultúr juhovýchodných popolnicových polí. Signalizujú možný priebeh obchodných ciest, a hodnotíme ich ako votívne predmety spojené s miestami a rituálmi kultu. Z pohľadu na celkový výskyt náramkov okrúhleho tvaru i prierezu na Slovensku je potrebné zaznamenať ich takmer úplnú absenciu na území stredodunajských kultúr popolnicových polí (Bratislava-Rusovce, s piatym variantom; *Schmidtová/Baxa/Paulík 2002*, obr. 2: 1; 2), i keď staršie predlohy, ako sme už spomenuli (Dunajská Streda, časť Malé Blahovo), tu existovali.

Z analýzy chronologickej príslušnosti hodnoteného typu náramkov vyplýva, že vzhľadom na jeho jednofarebné druhové zloženie, možno depot náramkov z Nitrianskych Sučian rámcovo zaradiť do stupňov BD-HA1, s prihliadnutím na ťažiskový výskyt náramkov druhého variantu s preferenciou skôr staršieho stupňa. Zo širšieho pohľadu na ich stredoeurópsky

výskyt možno konštatovať, že od záveru strednej doby bronzovej predstavujú významný druh šperku, vyrábaný paralelne v obmenách, v rozličných výrobných centrách, v odlišnom kultúrnom prostredí a v reakcii na rozdielne kvalitatívne a estetické nároky ich užívateľov.

LITERATÚRA

- Bárta/Veliáčik 1977* – J. Bárta/L. Veliáčik: Nálezy bronzových predmetov za Zádielu. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976, 1977, 36-41.
- Benkovský-Pivovarová/Chropovský 2015* – Z. Benkovský-Pivovarová/B. Chropovský: Grabfunde der frühen und der beginnenden mittleren Bronzezeit in der Westslowakei. I. Nitra 2015, 264 S.
- Budinský-Krička 1950* – V. Budinský-Krička: Poklad bronzových ozdôb z Malého Blahova (okr. Dunajská Streda). Časopis muzeálnej slovenskej spoločnosti 41, 1950, 1-3.
- Budinský-Krička 1970* – V. Budinský-Krička: Bronzový depot z Bodrogu, okres Trebišov. Študijne Zvesti AÚ SAV 18, 1970, 25-62.
- Dušek 1957* – M. Dušek: Žiarové pohrebisko severopanónskej kultúry v Chotíne na Slovensku. Archeologické Rozhledy 9, 1957, 772-775.
- Dušek 1980* – M. Dušek: Pohrebisko ľudu stredodunajskej mohylovej kultúry v Smoleniciach. Slovenská archeológia 28/2, 1980, 341-382.
- Furmánek 1977* – V. Furmánek: Pilinyer Kultur. Slovenská archeológia 25/2, 1977, 251-370.
- Furmánek 1980* – V. Furmánek: Die Anhänger in der Slowakei. Prähistorische Bronzefunde XI/3. München 1980, 61 S.
- Furmánek 2015* – V. Furmánek: Kultúrny komplex juhovýchodných popolnicových polí. In: V. Furmánek (zost.): Staré Slovensko 4. Doba bronzová. Archaeologica Slovaca Monographiae 4, Nitra 2015, 184-193.
- Furmánek/Novotná 2006* – V. Furmánek/M. Novotná: Die Sicheln in der Slowakei. Stuttgart 2006, 124 S.
- Gallus/Horváth 1939* – S. Gallus/T. Horváth: Un peuple cavalier préscythique en Hongrie. Dissertationes Pannonicae II. Budapest 1939.
- Kemenczei 1984* – T. Kemenczei: Die Spätbronzezeit Nordostungarns. Budapest 1984, 430 S.
- Kobaľ 2000* – J. V. Kobaľ: Bronzezeitliche Depotfunde aus Transkarpatien (Ukraine). Prähistorische Bronzefunde 20/4. Stuttgart 2000, 120 S.
- Kovárník 1998* – J. Kovárník: Neuer Fund eines Bronzedepts in Mušov/Südmähren. In: B. Hänsel (Hrsg.): Mensch und Umwelt in der Bronzezeit Europas. Kiel 1998, 509-523.
- Kytlicová 2007* – O. Kytlicová: Jungbronzezeitliche Hortfunde in Böhmen. Prähistorische Bronzefunde XX/12. Stuttgart 2007, 372 S.
- Mozsolics 1973* – A. Mozsolics: Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Forró und Ópályi. Budapest 1973, 364 S.
- Mozsolics 1985* – A. Mozsolics: Bronzefunde aus Ungarn. Depotfundhorizonte von Aranyos, Kurd und Gyermely. Budapest 1985, 523 S.
- Novotná 1965* – M. Novotná: Ein Bronze-Hortfund aus Viničky in der Ostslowakei. Sborník Filozofickej Fakulty UK 16, Musaica 5, Bratislava 1965, 17-22.
- Novotná 1970* – M. Novotná: Die Bronzehortfunde in der Slowakei. Bratislava 1970, 137 s.
- Novotná 1996* – M. Novotná: Ein weiterer Hortfund aus der Gemeinde Gemer. In: T. Kovács (ed.): Studien zur Metallindustrie in Karpatenbecken und den benachbarten Regionen. Budapest 1996, 163-173.
- Novotná 2002* – M. Novotná: Ein Bronzesatz aus dem mittleren Waagtalgebiet in der Slowakei. Budapest Régiségei 36, 2002, 327-339.
- Novotná/Kvietok 2015* – M. Novotná/M. Kvietok: Nové hromadné nálezy z doby bronzovej z Moštenice. Slovenská archeológia 63/2, 2015, 209-237.

- Ožďáni/Zachar 2012 – O. Ožďáni/T. Zachar: Depot bronzových kruhových šperkov zo Žiliny-Považského Chlmca. In: R. Kujovský/V. Mitáš (eds.): Václav Furmánek a doba bronzová. *Archaeologica Slovaca Monographiae, Communicationes XIII*, Nitra 2012, 279-292.
- Paulík 1965 – J. Paulík: Súpis medených a bronzových predmetov v Okresnom vlastivednom múzeu v Rimavskej Sobote. *Študijné Zvesti AÚ SAV* 15, 1965, 33-106.
- Petrescu-Dîmbovița 1998 – M. Petrescu-Dîmbovița: Der Arm- und Beinschmuck in Rumänien. *Prähistorische Bronzefunde X/4*. München 1998, 213 S.
- Salaš 2005 – M. Salaš: Bronzové depoty strední až pozdní doby bronzové na Moravě a ve Slezsku. I. II. Brno 2005, 499 s.
- Schmidtová/Baxa/Paulík 2002 – J. Schmidtová/P. Baxa/J. Paulík: Der Bronzehortfund aus Bratislava-Rusovce. *Anodos. Studies of the Ancient World* 2, Trnava 2002, 277-294.
- Veliáčik 2004 – L. Veliáčik: Nové poznatky k štruktúre hradísk lužickej kultúry na severnom Slovensku. *Študijné Zvesti AÚ SAV* 36, 2004, 57-74.

RESUMÉ

A hoard of bracelets from Nitrianske Sučany, Prievidza district

The analyzed complex of finds comes from the mountainous environment of Central Slovakia settled by the bearers of the Lusatian Culture. It comprised four decorated rod bracelets which were bound by a bronze wire in two spots and according to the preserved remains, they were originally wrapped in a small leather bag (Figure 1). The finds belong to one type of bracelets with circular shape and cross-section (Figure 2). In the text, the finds are divided, with the emphasis on the decoration variability, into six variants (Pl. I: 1-9). In the hoard from Nitrianske Sučany, bracelets of first two variants are represented, as they are among the most frequent bracelets in the central European territory. The author follows their basic development line from the first finds from the end of the early Bronze Age to the dominant types in the Koszider horizon to the end of the Tumulus Cultures (Pl. I: 10-12). The analyzed type of bracelets became one of the leading types of the Ópályi horizon (*Mozsolics 1973, 59*) to the end of the older stage of the Urnfield Cultures as part of the continuing differentiation of individual bronze industry types on the interface of the middle and late Bronze Age.

A logical conclusion follows from the noteworthy concentration of annular bracelets in the hoard finds in the upper Tisza region suggesting existence of local production centres. The territory of south-eastern Slovakia with a remarkable accumulation of hoard finds is part, although small, of this cultural-geographical complex (Figure 3). The centre of bracelet production can be found at the territory of the Suciú de Sus Culture or the successive Berkesz-Demecser Culture (*Kemenczei 1984, 28-39*). With regard to the richness of the Piliny Culture's bronze industry, the lower frequency of annular bracelets in its find inventory from Slovakia is rather surprising. Thus, it is not clear, whether another group of such finds in the north of Slovakia is a sign accompanying the Piliny Culture's expansion northwards, to the sub-Tatras territory and further to southern Poland, or it is a result of the local production of the Gáva Culture (*Furmánek 2015, 187-193*). With regard to the above described situation, their occurrence in Central and Northern Slovakia, where their number has increased much recently, is rather unexpected. In the Lusatian territory and in the oldest horizon of hoards in the area, they might be a consequence of intense cultural and exchange contacts with the metallurgically developed environment of south-eastern Urnfield Cultures. They signal a possible course of trade routes and the author evaluates them as votive artefacts related to the places and rituals of the cult.

It follows from the analysis of the chronological affiliation of the evaluated bracelet type, that with regard to their uniform typological composition, the hoard of bracelets from Nitrianske Sučany can be only roughly dated to stages BD-HA1, taking the main occurrence of the second variant of bracelets rather in the older stage into consideration. A wider view of their European occurrence shows that they represent an important jewel type until the end

of the middle Bronze Age; it was produced parallel in variants in various production centres, in different cultural environments and in reaction to different qualitative and aesthetical demands of their users.

Captions

Figure 1. Nitrianske Sučany. Hoard of bronze bracelets. Drawing by: Z. Nagyová, photo by: L. Veliačik

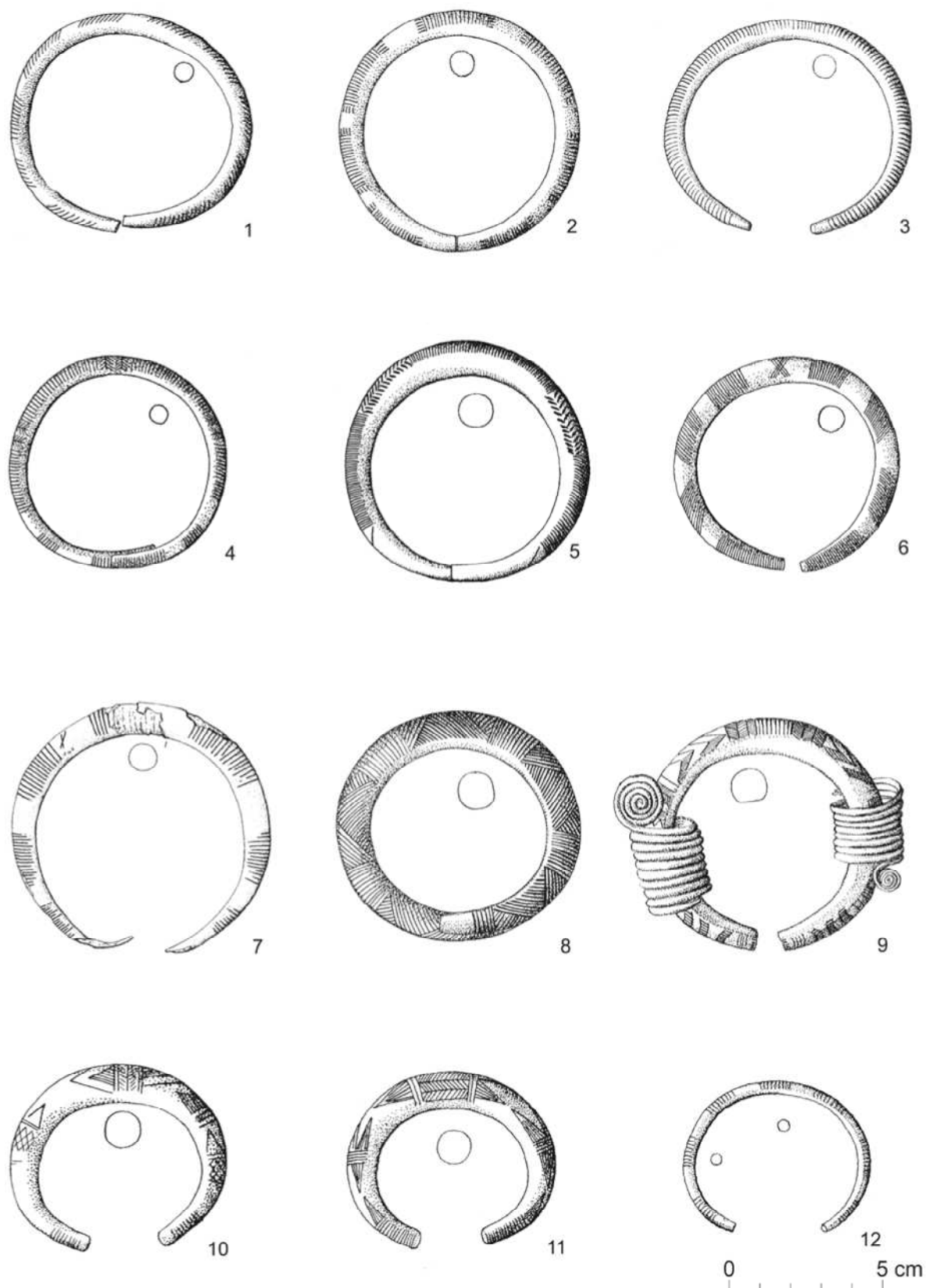
Figure 2. Nitrianske Sučany. Rod bracelets. Drawing by: Z. Nagyová

Figure 3. Occurrence of bracelets with circular shapes and cross-sections, variants 1 and 2 in Slovakia: A – bracelets of variant 1 in hoards; B – bracelets of variant 2 in hoards; C – solitary finds of variant 1; D – solitary finds of variant 2. Authors: M. Kunová, L. Veliačik

Pl. I Representatives of bracelet variants with circular shapes and cross-sections and their most significant models from the middle Bronze Age. 1, 4, 6 – Blatnica; 2 – Nová Lesná; 3 – Malý Horeš; 5 – Viničky; 7 – Svidník; 8 – Slavkovce; 9 – Banka; 10 – Dunajská Streda; 11 – Hodejov; 12 – Salka. Drawing by: M. Novotná, Z. Nagyová

Translated by Viera Tejbusová

PhDr. Ladislav Veliačik, DrSc.
Archeologický ústav SAV v Nitre
Akademická 2, 949 21 Nitra, Slovenská republika
nrauveli@savba.sk

Tab. I. Zástupcovia variantov náramkov okrúhleho tvaru i prierezu a ich významnejších predlôh zo strednej doby bronzovej. 1, 4, 6 – Blatnica; 2 – Nová Lesná; 3 – Malý Horeš; 5 – Viničky; 7 – Svidník; 8 – Slavkovce; 9 – Banka; 10 – Dunajská Streda; 11 – Hodejov; 12 – Salka.
Kresba: M. Novotná, Z. Nagyová